

Internett i praksis

Om teknologiens uregjerlighet

Thomas Hylland Eriksen (red.)

Oslo: Spartacus 2005

Da Internett slo gjennom tidlig på 1990-tallet, dukket det raskt opp vidløftige profetier om hvordan denne teknologien ville forandre folks hverdagsliv og identitet. Papirbøkene sang på siste verset, og folk ville skaffe seg venner på Taiwan og i El Salvador heller enn å besøke naboen, ble det sagt.

Slik gikk det ikke. Internett har riktignok forandret livene til mange, men ikke på de måtene man hadde regnet med.

Internett i praksis gir glimt fra en forbløffende mangfoldig nettverden, og viser ikke bare hvordan teknologien påvirker kulturen, men først og fremst hvordan kulturen påvirker teknologien. Kapitlene er skrevet av master- eller hovedfagsstudenter veiledet av meg ca. 2001–2004.

Innhold

1. Thomas Hylland Eriksen • [Innledning: Nettets mangfoldighet](#)
2. Anne Lau Revil • Maktforskyvning og endring i NRK: konsekvenser av innføring av IT
3. Hedda Kloster • En tsjekkisk subkultur på Internett
4. Vibeke Jørgensen • Hvorfor liker ikke franskmenn Internett?
5. Cathrine Heisholt Edvardsen • Internett i afrikanske skoler?
6. Maria Røhnebæk • Hvis Internett er svaret, hva er spørsmålet?
7. Håvard Bævre • IRC på #landet – ungdom og chatting i Gjøvik-området.

1. Innledning: Nettets mangfoldighet

Thomas Hylland Eriksen

Internett er forlengst tatt i bruk i alle land i verden, for eksempel i Tanzania, India, Tsjekkia, Frankrike og Norge. Det betyr ikke at teknologien virker på samme måte overalt. Tvert imot har det siste drøye tiårets raske spredning av internett vist at både den faktiske bruken og teknologiens videre sosiokulturelle implikasjoner, er forbløffende mangfoldig. Variasjonen er et overbevisende vitnesbyrd mot enhver enkel teknologisk determinisme, altså troen på at en bestemt teknologi med nødvendighet fører med seg bestemte kulturelle og sosiale virkninger. Internett har i løpet av få år vist seg å være et uforutsigbart og særdeles varierende fenomen, som riktignok ikke over natten har gjort menneskeheten til innbyggere i en “global landsby” eller ført med seg en spektakulær velstandsvekst noe sted, men som til gjengjeld har gått inn i utallige miljøer over hele verden og bidratt til å forme dem på de forskjelligste måter, i direkte dialog med den på forhånd eksisterende virkelighet.

Det er i skrivende stund noe over ti år siden ordet “internett” snek seg inn i dagligtalen utenfor spesielt interesserte miljøer i vestlige land. I takt med spredningen av internett vokste også medieinteressen for denne nye teknologien, og det varte ikke lenge før aviser og magasiner satte av redaksjonelle ressurser på å kommentere og analysere dette nye elektroniske nettverket. Enkelte politikere fattet også interesse, men bare noen få land, som Sverige og Finland, har ført en aktiv og målrettet IT-politikk. De fleste land har overlatt teknologiutviklingen til markedet.

Nå var ikke internett helt nytt da ordet kom inn i språket. Strengt tatt hadde det eksistert siden 1960-tallet, i første omgang under navnet ARPANET. Det som var nytt rundt 1990, var at nettet ble åpnet for alle slags kommersielle og sivile aktører. Tidligere hadde det i praksis vært begrenset til militære og akademiske miljøer,

foruten folk med spesiell datainteresse. Ny, brukervennlig programvare gjorde det enkelt å utveksle både datafiler og elektroniske brev. Rundt årsskiftet 1992–93 fikk WWW, altså vebben eller World Wide Web, sin offisielle premiere da nettleseren Mosaic ble tilgjengelig. Den kunne lastes ned gratis. Over nettet, naturligvis.

Høsten 1993 hadde maksimalt ti millioner mennesker lett tilgang til internett. Vinteren 2005 anslås tallet til rundt en milliard. Veksten har med andre ord vært eksepsjonelt rask. Nettbruk har spredt seg mange ganger raskere enn avislesing, telefoni, radio og fjernsyn. I de fleste rike land har mye over halve befolkningen internettforbindelse, enten hjemme og/eller på arbeid. På mange skandinaviske skoler tas det nå for gitt at elevene har internetttilgang hjemme. Selv om nettbruk fremdeles er i sin barndom, kan vi nå se tilbake på de første ti–tolv årene av internett-fenomenet som del av massekulturen. Hvilke fremtider så man for seg da nettet ble allment kjent, og hvilke fremtider har vi foreløpig fått?

Det er lett å se at mange av spådommene om nettet og dets konsekvenser for kultur og samfunn, slo feil. Noen av dem var særdeles konkrete og dessuten så nære i tid at mange av leserne vil huske dem godt. Ta for eksempel spådommen om det papirløse kontor. Det må ha vært åttitallets største vits. Eller ta den mer fremsynte, men ikke mindre feilslåtte eller i det minste premature profetien om papirbokens død, som ble formulert for omtrent tyve år siden. Boksalget har faktisk steget kraftig etter at datamaskiner og elektronisk informasjon ble tatt i bruk overalt, og spredningen av både “e-bøker” og elektroniske tidsskrifter har foreløpig foregått mye langsommere enn både eksperter og tilbydere hadde trodd.

Det har også vært nok av mer vidløftige profetier knyttet til datamaskiner og mobiltelefoni. Den mest visjonære er ideen om at en global landsby ville oppstå, som et resultat av at avstand ble irrelevant. Den pessimistiske varianten av det samme perspektivet går ut på at fellesskapsfølelse og lokal tilhørighet ville forsvinne fordi

folk flest ville foretrekke den uforpliktende og flyktige kommunikasjonen på nettet fremfor plagsomme, fysiske mennesker som ikke kunne skrus av med et tastetrykk. For ikke å snakke om nittitallets klokkertro på at det var store penger å tjene på nettet, og at det ikke var så nøye hva man hadde å selge, bare man var online; eller troen på at folk flest ville bli så mye bedre informert når gratis eller nesten gratis informasjon fløt fritt inn i sanseapparatet fra et halvt dusin kanaler samtidig.

Ikke noe av dette har skjedd slik det ble spådd. Men ingen bør dermed konkludere med at den elektroniske revolusjonen ble avlyst. Faktum er jo at den er overalt, at vi står midt oppe i den. Den er ingen flodbølge men snarere en bekk som langsomt vokser til å bli en mektig elv. Spørsmålet dreier seg derfor om hva slags revolusjon den elektroniske tegner til å bli.

De siste, hektiske årene har vist at informasjonsteknologien er langt mer kompleks, og mer uforutsigbar i sine konsekvenser, enn noen kunne ha forestilt seg. Det er en slik innsikt som danner utgangspunktet for denne boken. De seks kapitlene som følger gir ikke noe bud, verken hver for seg eller samlet, på hva internett er og ikke er. Derimot dokumenterer de mangfold og variasjon. Bidragsyterne, som alle er unge forskere med bakgrunn fra Universitetet i Oslo, har sett på forskjellige arenaer der internett er i utstrakt bruk – fra utviklingsprosjekter i fattige land til chattende ungdom i Norge og franskmenns ambivalente forhold til nettet. De har vendt tilbake fra sine feltstudier med vidt forskjellige konklusjoner, og sett under ett sier de noe om nettets usedvanlige fleksibilitet og mangetydighet.

Teknologi må ikke forveksles med ingeniørkunst eller hjelpemidler i samfunnsplanlegging. Den implementeres kanskje ovenfra, men den brukes nedenfra. I en minneverdig Donald-historie fra det sene 1960-tall, der Skrue McDuck fungerer som redaktør av *Andeby Tidende*, blir reporterne Donald og Klodrik sendt ut for å gjøre en rundspørring blant lesere, med den hensikt å finne ut hvorfor de

kjøper den ene og ikke den andre avisen. En av respondentene svarer at han foretrekker *Andeby Tidende* fremfor *Andebyposten* fordi den er bedre å pakke inn fisk med. En annen legger den i bunnen av papegøyeburet. I løpet av sin byrunde treffer ikke Donald og Klodrik én som faktisk leser avisen.

Det som får borgerne til å foretrekke en bestemt teknologisk løsning heller enn en annen, kan med andre ord være noe annet enn det som motiverte dem som lanserte den nye løsningen. Hvis man gjør internett tilgjengelig for landsbyfolk i det sørlige India (se Røhnebæks kapittel), skal man altså ikke føle seg trygg på at de vil bruke det til “utviklingsfremmende” aktiviteter. Iallfall hvis man nøyer seg med å gi dem teknologien uten oppfølging. Det blir som å gi såkorn til folk uten jord, biler til folk uten veier eller kjøleskap til folk uten strøm.

Et talende eksempel på teknologiens åpenhet, som minner om at den nok lanseres ovenfra, men formes nedenfra, er den eksplosive spredningen av SMS (tekstmeldinger over mobilnettet) siden siste del av 1990-tallet. Tekstmeldingen var aldri ment å fungere som en selvstendig teknologi, enn si en erstatning for epost og telefonsamtaler. Den skulle i høyden formidle utvalgte børskurser og kanskje en og annen værmelding, men hovedformålet var begrenset til å opplyse mottageren om at vedkommende hadde fått voicemail, altså en melding på sin mobile telefonsvarertjeneste. Det skulle bipe i telefonen, man skulle ta den ut av lommen og fikle litt med den, og på skjermen skulle man så kunne lese noe slikt: “Du har fått voicemail. Ring 1234 5678.” Og det var det. Men så gikk det en stund – la oss si noen uker, for endringer skjer fort i våre dager – og så oppdaget noen mennesker – la oss gjette på at det var tenåringsjenter, men man vet naturligvis ikke sikkert – at denne teknologien kunne de bruke til en aktivitet de alltid hadde drevet med, nemlig å sende hverandre lapper. De kunne endog gjøre det uten at læreren så det. Etter en tid begynte andre å ta etter, både gutter og voksne. Plutselig oppstod et marked for salg av kule logoer. Sensommeren 1999 eksploderte tekstmeldingsmarkedet i Norge.

Ansatte i Telenor Mobil forteller om krisemøter og filtjenere som brøt sammen etter at de hadde tilbudt gratis tekstmeldinger i helgene en kort, hektisk tid. Fra 1999 til 2000 ble antall SMS'er sendt i Norge tolvdoblet, og utviklingen har fortsatt også siden. Ingen hadde spådd det, heller ikke de første årene etter at teknologien var på plass.

Knappt noen hadde heller spådd hvilke sosiale og kulturelle konsekvenser tekstmeldingene skulle få – og foreløpig er dette også forsket lite på. En britisk studie tyder imidlertid på at SMS blir brukt mye ved seksuell utroskap, og det må være mange millioner mennesker som nå rutinemessig bruker forkortelser som “4U” (for you), “CUL8ER” (See you later) og – i Norge – ganske enkelt “d r” (det er).

Motsatt har salg av dagligvarer over nettet ikke blitt noen suksess, selv om alle de ledende aktørene på et tidspunkt følte at man bare måtte være på nettet for å unngå konkurs i vanære. Når det gjelder e-handel generelt, var prognosene særdeles optimistiske gjennom 1990-tallet, før forventningene sank til nesten null etter dot com-krasjet. Våren 2004 meldte imidlertid *The Economist* over hele sin forside at *E-commerce takes off*. Ingen ting er sikkert, ikke engang at en spektakulær fiasko forblir en fiasko bestandig. I sin doktoravhandling *Hypens grammatik* (Lunds universitet 2004) skriver antropologen Johan Cronehed at en *hype* (altså et fenomen som beskrives som viktigere enn det er) langsomt kan vende tilbake som nøktern virkelighet etter at hysteriet har lagt seg. Dette ser blant annet ut til å skje med de såkalte *smartphones* (telefoner med internett og massevis av programvare) i skrivende stund.

Man skal med andre ord ikke la seg dupere av påstander om at teknologien i seg selv virker på bestemte måter.

La oss nå se litt nærmere på noen av de generelle antagelsene om hva internett og

beslektede teknologier skulle føre til på det kulturelle og samfunnsmessige plan. Som vi skal vise, holder *ingen* av de vanligste forutsigelsene mål som generaliseringer om verdens tilstand i internett-æraen. At de kan være riktige på et gitt sted og under gitte omstendigheter, er selvfølgelig en annen sak.

“The information superhighway”

Begrepet ble lansert av Al Gore da han var visepresident under Clinton i USA på 1990-tallet. Bruken av motorvei-metaforen var bevisst. Byggingen av nettverket av motorveier som lenker USAs delstater sammen, var et dramatisk høydepunkt i amerikansk nasjonsbygging i det 20. århundre, og her hadde man altså et nytt prosjekt av samme skala. (Rent bortsett fra at de føderale myndighetene ikke hadde planer om å betale for infrastrukturen denne gangen: Nå var det forbrukerne som skulle punge ut.) På samme tid som Staten reklamerte for informasjonsmotorveien som fremtidens ferdselsåre, snakket motkulturelle talsmenn om “det elektroniske ville vesten” (*the electronic frontier*) som en ny, eventyrlig villmark som var åpen for utforskning og erobring. Grateful Deads tekstforfatter John Perry Barlow var den fremste av dem, og ved siden av den visjonære medieforskeren Marshall McLuhan (d. 1980) fremstod han som det lett avantgardistiske California-magasinet *WIREDs* fremste ideolog på midten av 1990-tallet.

Fremtidene som ble manet frem på denne tiden lå bare noen få år frem i tid, men de var likefullt ment å endre verden gjennomgående og dramatisk. Nettet *var* fremtiden, både kommunikasjonsmessig, politisk og kommersielt: Rask og friksjonsfri elektronisk kommunikasjon skulle gjøre avstand irrelevant i sosial nettverksbygging; politisk organisering – ikke minst den opposisjonelle – skulle kunne foregå på enklere måter; og nettet skulle bli den viktigste formidler av varer og tjenester, både elektroniske og fysiske. Det ville være feil å si at ikke noe av dette har skjedd. Men det ville være like feil å påstå at fremveksten av internett har gjort verden til et helt nytt sted. Maktrelasjonen mellom rike og fattige land er fremdeles omtrent den samme

som før, og ingen ting tyder foreløpig på at fattige land er i stand til hoppe bukk over bestemte “utviklingsstadier” og ta spranget direkte fra jordbrukssamfunn til informasjonssamfunn (se Røhnebæks og Edwardsens kapitler; det engelske begrepet er *leapfrogging*). Det kommersielle potensialet i internett er nok betydelig, men ikke i den grad mange antok på 1990-tallet. Den såkalte dot com-krisen, da en lang rekke IT-firmaer enten gikk dukken eller ble nedskrevet fra papirverdier på hundrevis av millioner dollar til bortimot null, viser at markedet til slutt sa fra. Hvis man ikke har noe å selge som det på forhånd finnes et marked for, hjelper det knapt å være på nettet. Av og til kan det til og med tenkes at forbrukerne gjerne vil kjenne på tomatene og prøve skjorten før de kjøper noe.

Igjen må det minnes om at dette ikke er det samme som å si at nettet har vært uviktig, eller at det ikke har ført til sosiale og kulturelle endringer. Poenget er at disse konsekvensene har vært varierende, lokale og intimt forbundet med på forhånd eksisterende livsverdener. SMS lyktes fordi den kunne brukes som en utvidelse eller forlengelse av eksisterende praksiser, nemlig å sende lapper, å utveksle sladder, å inngå avtaler og å si hei på deg, ikke glem at jeg fins. Det er nødvendig å være så konkret som overhodet mulig når man snakker om hva nettet gjør og ikke gjør.

Så hva bruker “folk flest” nettet til? Som man forstår: Det finnes ikke ett svar på det. Det er ikke sikkert at internett på arbeidsplassen øker produktiviteten. I 2001 var det faktisk et dansk reklamebyrå som nektet sine ansatte å bruke epost det meste av arbeidstiden. Den endeløse håndteringen av epost – viktig og uviktig hulter til bulter – gjorde det vanskelig for dem å gjøre jobben sin.

Nettet og det lokale

En av de mest konkrete spådommene om internett gikk ut på at nettets vidstrakte rekkevidde og ikke-territorielle beskaffenhet, ville svekke lokal tilhørighet og legge grunnen enten for en allmenn fremmedgjøring og anonymitet (det pessimistiske

synet), eller en global bevissthet og planetær solidaritet (det optimistiske). Foreløpig er vi bare blitt minnet om at det ikke er noen nødvendighet i at noen av delene skjer. Det er faktisk ingen ting som tyder på at den nye teknologien svekker gruppetilhørighet. Tvert imot skaper den muligheter for å etablere nye typer av lukkede, "lokale fellesskap", som riktignok ikke nødvendigvis er stedsbaserte. Et par slike fellesskap jeg er spesielt interessert i av faglige og personlige grunner, er hinduistiske diasporagrupper og tilhengere av europeisk progrock. Begge har blomstret opp etter at de kom på internett. Nå gjør det ikke så mye at Peter Hammills trofaste tilhengere er spredd i førti land – de kan møtes på nettet og følge med på www.sofasound.com – og hinduer i Canada føler seg betydelig mindre isolert i dag enn de gjorde for drøyt ti år siden. Det som er verdt å merke seg, er med andre ord ikke at globale fellesskap oppstår, men at *stedløse lokaliteter* gjør det.

Også de konvensjonelle fellesskapene kan bli styrket av ny teknologi. Når det gjelder fjernsyn, er det ingen ting som tyder på at f.eks. nordmenn flest er blitt lojale seere på tyske, britiske eller svenske kanaler etter at de fikk kabel-tv. Tvert imot: Over 90% ser så å si utelukkende på de norske kanalene. Når det gjelder IRC eller *chat*, altså nettprat på direkten, tyder forskningen på at folk stort sett prater med mennesker de også kjenner fra et på forhånd eksisterende fellesskap, for eksempel et lokalsamfunn (se Bævres kapittel). I mange tilfeller kan eksisterende fellesskap faktisk bli styrket av den nye teknologien, som når innvandrere lettere kan holde kontakten med familie og offentlighet i hjemlandet enn tidligere – alt fra daglig SMS'ing med fetteren i Ankara til å sende små giffer (bildefiler) av den nyfødte babyen til de gamle i Pakistan eller lese iranske aviser daglig online.

Den nye teknologien fungerer for en stor del som en forlengelse av allerede eksisterende aktiviteter og fellesskap. For min del savnet jeg i årevis muligheten til å utveksle informasjon med andre Soft Machine-interesserte; på nittitallet fikk jeg muligheten, og brukte den. Anarkister og nazister, nyfrelste buddhister og gamle amerikanere som heter Svensson kan finne hverandre på nettet, uavhengig av hvor de

befinner seg. Millioner av unge, ugifte indiske menn er seksualfrustrerte innbyggere i et samfunn som etter vestlig målestokk er temmelig prippet; ingen burde bli forundret over at internettkafeer mange steder i India primært brukes av ungdom som surfer på pornosider (se Røhnebæks kapittel).

Nettet kan ikke skape noe av ingenting, og det var den manglende forståelsen av dette som førte til dot com-sammenbruddet, da markedet oppdaget at tilsynelatende søkkrike firmaer ikke var annet enn luftslott og tomme tønner.

Digitale og andre klasseskiller

Selv om både mobiltelefoni og internett har spredt seg eksplosivt over hele verden siden begynnelsen av 1990-tallet, er det fremdeles mer enn 80 % av verdens befolkning som aldri har hørt en summetone. I hele Afrika finnes 15 millioner telefonlinjer, altså færre enn på Manhattan eller i Tokyo. Hvis vi ser bort fra Sør-Afrika, som har halvparten av hele kontinentets nettbrukere (nemlig tre millioner), er det omtrent én av 250 afrikanere som har tilgang til internett. I de fleste rike land bruker rundt halve befolkningen nettet.

Men det er ikke bare globalt at nett-tilgangen er differensiert, det gjelder også i hvert enkelt land. Menn bruker nettet mer enn kvinner, de under 50 mer enn de over 50, de som bor i byene mer enn de som bor i distriktene. Det kan nok være at mønstrene i internettbruk skaper nye klasseskiller, men foreløpig ser det primært ut til at de forsterker de gamle. Skjønt ikke helt og holdent. I enkelte samfunn er det mulig å se konflikter mellom “gamle” og “nye” eliter etablere seg, hvor de “nye” behersker nettets språk og muligheter, mens de gamle betakker seg. Situasjonen i Frankrike (se Jørgensens kapittel) er betegnende i så måte. Der har en nesten samlet intelligentsia bestemt seg for å ta avstand fra internett, og kritiserer nettet langs forutsigbare linjer – det formidler bare overfladiske bruddstykker av kunnskap, svekker demokratiet og

fører til sosial fragmentering.

Nettet og Staten

At nettverk av mennesker som behersker teknologien kan være i stand til å utfordre makten, skulle ellers også være velkjent for de fleste etter mange medieoppslag om hackere (se Klosters kapittel). Nettet skaper jo et mulighetsrom der potensielle fellesskap som tidligere ikke har hatt noe forum, kan blomstre opp. Dette gjelder som nevnt hinduer i diaspora og progrocktilhengere, men det gjelder også for eksempel mennesker som liker barneporno og politiske opposisjonelle. I land hvor politisk organisering er problematisk på grunn av autoritære statsapparater, kan internett tilby luftehull som med tiden kan vise seg å være farlige for makten. I Laos har landets få internettbrukere blant annet muligheter til å lese systemkritiske refleksjoner på sitt eget språk, lagt ut på nettet av utvandrere i Vesten. I Malaysia, som har langt flere internettbrukere enn Laos, finnes det til enhver tid mange kortlivede nettsted, som slipper unna sensur og redaktøransvar, og som utslørt og direkte kan kritisere så mye de lyster. Selv i Norge har det vært en viss kritisk oppmerksomhet omkring nynazistiske nettsteder og fora hvor det oppfordres til ulovlige handlinger. Motsetningen mellom Nettet og Staten ser mange steder ut til å bli en kommende form for samfunnskonflikt, som for øvrig vil bli fylt med lokalt innhold overalt. USAs impotens i sitt forsøk på å bekjempe nettverksorganiserte terrorgrupper etter 11. september, er trolig et forvarsel om hva vi har i vente.

Det er et kuriøst paradoks at internett, slik vi kjenner det, oppstod rundt 1970 i skjæringsfeltet mellom de antiautoritære motkulturene i California og USAs militære establishment. Foreløpig ser det ut til at arven fra kalifornierne er den sterkeste. For selv om det ikke lar seg gjøre å generalisere om *bruken* av internett, går det an å generalisere om nettets *form*. Det er jo et nettverk, og som sådan er det desentralisert og ukontrollerbart.

Utsiktede konsekvenser

Derfor er også nettet svært mangfoldig i sine faktiske bruksområder. Pessimister av forskjellige slag har hevdet at internett ville ødelegge tenkevnen fordi informasjonen blir så oppstykket der, at det ville degenerere til en markeds plass, at det ville være et redskap for total nordamerikansk kulturell dominans i verden, at det ville svekke lokale fellesskap og skape anonymitet og fremmedgjøring. Det er påfallende at ingen av disse synspunktene finner støtte i eksisterende forskning om nettet. Omtrent halvparten av innholdet på webben er på andre språk enn engelsk, og dessuten er det ikke nødvendigvis noen dårlig idé at verden har et lingua franca; altså at ett språk fungerer som annetspråk i de forskjellige land. Som nevnt ovenfor, kan lokale fellesskap like gjerne bli styrket som svekket av at de blir formidlet av nettet. Noen slike fellesskap, som er geografisk fragmenterte, ville faktisk knapt ha eksistert uten en teknologi som internett. En studie fra Trinidad viser at trinidadere bruker internett til å styrke sin kulturelle identitet, og at det virker befordrende på tradisjonelle familieverdier å kunne holde daglig kontakt over verdenshavene. Svært mange trinidadiske familier har medlemmer i nordlige strøk. Nettet er selvfølgelig en markeds plass, men det kommer i tillegg til alt annet som det også er, og sannsynligvis er kommunikasjon viktigere enn kjøp og salg.

Hvis internett var den eneste kilden til informasjon og det eneste mediet for samhandling som fantes, ville det være gode grunner til bekymring. Men foreløpig tyder ingen ting på at nettet vil overta for andre former for sosialt liv og andre måter å tilegne seg kunnskap på. Det kommer i tillegg til, ikke i stedet for. Radioen utryddet ikke konsertsalene, og nettet ser ikke ut til å true andre deler av skriftkulturen. En tid på 1980-tallet var det stor interesse for å skrive bøker i hypertekst, altså elektronisk lenkede fragmenter som kunne settes sammen i forskjellige rekkefølger (jeg har selv en slik bok på samvittigheten, se <http://folk.uio.no/geirthe/Network/Network.html>). Den mest kjente ble utgitt i 1987! Siden har det bare kommet små drypp. Det ville altså være en overdrivelse å påstå at hypertekst-romaner truer de tradisjonelle. På

noen områder – oppslagsverk, arkiver, ordbøker – er internett papirmediene overlegent. Men selv den upraktiske papiravisen ser ikke ut til å bli faset ut foreløpig. Og når det gjelder bekymringen over skriftkulturen, er det vel ikke helt uvesentlig at spørreundersøkelser tyder på at amerikanere som bruker nettet mye, ser mindre på fjernsyn enn andre.

En utilsiktet virkning av internett, som har å gjøre med dets åpne karakter, er ellers de siste årenes vekst innen *spam*, altså uønsket reklame via epost. Spam, egentlig en type hermetisk lungemos (utbredt under annen verdenskrig), som ble berømt utenfor Storbritannia takket være en Monty Python-sketsj, utgjør nå kanskje halvparten av all epost som sendes. Enkelte i utsatte posisjoner, som ansatte ved Universitetet i Oslo, mottar rutinemessig mye mer spam enn regulær epost. Siden 2001 har omfanget av spam økt voldsomt. En survey-undersøkelse av nettbrukere i USA fra januar 2003, viste at bare 12 % av de spurte var imot å forby spam; hele 74 % er for et forbud. Dette er et oppsiktsvekkende høyt tall i et land, og ikke minst et befolkningssegment, som setter yringsfriheten særdeles høyt (se Jørgensens kapittel). Ifølge konsulentbyrået Ferris Research kostet spam USAs økonomi anslagsvis ni milliarder dollar i 2002. (De går ut fra at en gjennomsnittlig kontoransatt bruker tre og et halvt sekund på å slette en spam-melding.) Og konsulentbyrået Gartner Group spådde i 2003 at 60 % av all epost som ble sendt i nærmeste fremtid, ville være spam. Det folk faktisk bruker nettet til, kan med andre ord halve tiden bestå i å slette spam. Information superhighway? Kanskje det, men ikke slik man hadde tenkt seg det.

Noe av spam'en er reklame for pornografiske nettsteder. Noen av dem som mottar den, lar seg friste til å klikke på lenkene. Noen av dem går endog med på å betale noen dollar for å få adgang til videoklipp, billedarkiver osv. Det anslås at omsetningen i den internettbaserte pornoindustrien gikk opp fra 14 millioner dollar i 1998 til 260 millioner i 2003. Det er sannsynlig at mange av dem som bruker nettporno, laster den ned i arbeidstiden.

Internett ser med andre ord ut til å finne sin plass blant de eksisterende mediene. Foreløpig. Hvilken utvikling vi har i vente de neste ti år, er det i beste fall risikabelt, i verste fall dumdristig å si noe om. Men et brukbart stalltips vil nok være at man skal begynne med å se på hva folk gjør nå, hvilke behov de har og hvordan de forholder seg til hverandre. Ingen teknologi kan skape helt nye menneskelige behov, men den kan kanalisere de gamle i nye retninger.

* * *

Kapitlene som utgjør denne boken, gir originale og ofte overraskende perspektiver på internett i dag. Anne Lau Revil viser hvilke uventede maktkamper som utspilte seg i en norsk mediebedrift, da teknikerne fikk et overtak på journalistene takket være innføring av ny teknologi. Hedda Kloster skildrer det motkulturelle tsjekkiske *hacker*-miljøet, som gir et bilde av internettbrukere som en slags revolusjonære fiender av Microsoft og staten. Vibeke Jørgensen reiser spørsmålet om hva franskmenn har imot internett, og svarer at det har å gjøre med bredere kulturelle strømninger i det franske samfunnet. Cathrine Heisholt Edvardsen har sett på et pilotprosjekt med databruk i østafrikanske skoler, og viser at ny teknologi ikke kan “innføres”; den må veves inn i det eksisterende samfunnet. Maria Rønnebæks kapittel fra den sørindiske landsbygda tar opp beslektede problemer, glimrende oppsummert i kapitteltittelen: Hvis internett er svaret, hva er spørsmålet? Endelig tar Håvard Bævre oss tilbake til Norge, nærmere bestemt Toten, hvor han har undersøkt hvem tenåringer egentlig chatter med og hva de chatter om på nettet. Hans funn kan tyde på at det var mye lettere for en brasilianer å få en brevvenn på Toten den gangen, i en fjern urtid, da vi fremdeles sendte hverandre aerogrammer, enn det er for en brasilianer å melde seg på en chatgruppe i Toten i dag. Teknologien kan like

gjærne vre lokal som transnasjonal.

Internett har brakt noe nytt inn i verden. Epost har gjort nettverkene tettere, raskere og mer uoversiktelige. WWW har bidratt til demokratisering av publisering, samtidig som etablerte maktforhold i redaksjoner blir utfordret av det endrede styrkeforholdet mellom innholdsleverandører og teknikere. Chat har gjort det mulig  fortsette gruppesamtaler når man ikke lenger befinner seg samme sted. Men dette nye kan bare eksistere i forhold til noe som allerede finnes. Det er nemlig ikke slik at når noe nytt kommer inn i verden, slutter det gamle  eksistere. Samtlige kapitler i denne boken viser hvordan det nye står i et dynamisk forhold til det gamle, og at det stedlse like gjærne kan styrke som svekke de allerede eksisterende stedene.

Litt anbefalt litteratur

Det finnes etter hvert en meget omfangsrik litteratur om internett. Mye av den er engasjert og tar stilling enten for eller imot nettet. Howard Rheingold (*The Virtual Community*, New York: Harper 1994) er for, mens Hubert Dreyfus (*On the Internet*, London: Routledge 2001) er mot. Men nettet vil være der uansett. Et par spennende historier om internetts tilblivelse er John Naughton: *A Brief History of the Future: The Origins of the Internet* (London: Weidenfeld & Nicolson 1999) og Tim Berners-Lee: *Weaving the Web* (London: Orion 1999). Berners-Lee var for øvrig mannen som bokstavelig talt fant opp World Wide Web. Et standardverk om "nettverkssamfunnet", som har et mye bredere nedslagsfelt enn internett, er Manuel Castells' meget informative *The Rise of the Network Society* (Oxford: Blackwell 1996). En diametralt motsatt bok er Paul Virilios *The Information Bomb (La bombe informatique*, London: Verso 2000/Galile 1998), som i et nesten apokalyptisk språk beskriver informasjonsrevolusjonen som en katastrofal hendelse. En viktig antropologisk studie av internett, som nesten alle bidragsyterne i denne boken forholder seg til, er Daniel Miller og Don Slater: *The Internet: An Ethnographic Approach* (Oxford: Berg 2000), som viser, på bakgrunn av feltarbeid på Trinidad, at

nettets i praksis kan være noe helt annet enn det kan se ut til på papiret. Paula Uimonens doktoravhandling *Transnational.dynamics@development.net* (Stockholm: Socialantropologiska institutionen 2001) gir eksempler fra Laos, Malaysia og Thailand på nettets mangfoldighet. Gunnar Liestøl og Terje Rasmussen, red.: *internett i endring* (Oslo: Novus 2001) er en utmerket artikkelsamling på norsk, som anbefales. Ellers vil jeg gjøre oppmerksom på litteraturlisten i min *Øyeblikkets tyranni* (Oslo: Aschehoug 2001). Og endelig bør alle lese Marshall McLuhans vanvittige og geniale *Understanding Media* (New York: McGraw-Hill 1964, norsk utgave *Mennesket og media*, Oslo: Gyldendal 1968). Den er forbausende relevant, over førti år etter at den ble skrevet av en forfatter som aldri rakk å få sine teorier om varme og kalde medier testet ved å surfe på nettet.